

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΡΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΗ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΒΑΣΙΛΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ, π. Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΛΒΕΙΟΥ ΖΑΜΑΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλιππουπόλει, ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ, Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΡΩΣΗ, Καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν Ἀρδακείῳ κλπ.

ΥΠΟ

Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Πρώην διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Διδασκαλείου.

ΕΤΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ὁδὸς Ἀναγνωστοπούλου ἀριθ. 16.

ΤΙΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ ΔΡ. 6.

ΕΝ ΤΗ ΑΛΛΟΔΑΠΗ ΦΡ. ΧΡΥΣΑ 7

Ἀριθ. 20

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Δεκεμβρίου

1892.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ. Καὶ πάλιν ὁ διαγωνισμὸς τῶν βιβλίων. — Ἀνέκδοτα ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου περὶ διδακτικῶν βιβλίων. — Περὶ ἀδιαίρετου σχολείου. — Ἐπιστολὴ Γορτυνίου ἡμοδιδασκάλου. — Γραμματοκλιώτιον «Ἐκπαιδεύσεως».

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ Ο ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Οἱ παλαιοὶ ἔλεγον ὅτι τὰ παθήματα γίνονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους μαθήματα, ὁ δὲ μέγας τῆς Γερμανίας φιλόσοφος διςχυρίζεται ὅτι εἶναι μωρός, ὅστις περιμένει ἐν παντὶ πράγματι νὰ διδαχθῇ ἐκ τῆς πείρας, ἀφ' οὗ δύναται διὰ τῆς λογικῆς τῶν πραγμάτων σταθμίσεως νὰ προῖδῃ ποῦ δύναται μίᾳ ἐπιχειρήσει νὰ καταλήξῃ καὶ νὰ προλάβῃ τὸ ἀναπόφευκτον δυστύχημα. Ἄν ἦτο σήμερον ὁ Κάντιος δὲν ἤξεύρω ὅποιον ὄνομα θὰ εἶδιδε εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῶν περὶ τὴν Κυβέρνησιν νομοσχεδιαστῶν νὰ ἐφαρμόσωσι καὶ πάλιν τὸν νόμον περὶ διαγωνισμοῦ τῶν διδακτικῶν βιβλίων καὶ περὶ ἐκλογῆς ἐνὸς καὶ μόνο βιβλίου πρὸς διδασκαλίαν πάντων τῶν Ἑλληνοπαίδων καὶ ἀρρένων καὶ θηλέων. Αὐτοὶ οὔτε νὰ προῖδωσι εἶναι ἱκανοὶ οὔτε ἐκ τῆς πείρας διδάσκονται, ἀλλὰ πράττουσι ὅτι θέλουσι συντελοῦντες εἰς τὸν ἐξευτελισμὸν καὶ εἰς τὴν ἀποσύνησιν τῆς παιδείας. Διὰ τοῦτο νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ ἀποταθῶμεν εἰς τὴν βουλήν, εἰς ἣν θὰ ὑποβληθῇ τοιοῦτο νομοθέτημα καὶ νὰ παρακαλέσωμεν αὐτὴν νὰ μὴ θελήσῃ νὰ καταστρέψῃ τὴν Ἐκπαιδεύσιν ψηφίζουσα νόμον περὶ ἀποκλειστικῆς κυκλοφορίας ἐνὸς καὶ μόνο βιβλίου. Ἄν ἡ Κυβέρνησις εὐρίσκειται εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας δύναται νὰ φορολογήσῃ τὰ διδακτικὰ βιβλία, δύναται μάλιστα αὐτὴ νὰ λάβῃ

τὴν μερίδα τοῦ λέοντος, εἰς τοὺς συγγραφεῖς ἀφίνουσι ἢ τι ἢ οὐδέν. Κατὰ τοιαύτης πράξεως δὲν θὰ ἐγείρωμεν ἡμεῖς τοῦλάχιστον οὐδὲν παράπονον προθύμως βοηθοῦντες καὶ ἡμεῖς, οἵτινες ἔτυχε νὰ ἔχωμεν βιβλία διδακτικὰ ἐκδεδομένα, ἵνα σωθῇ τὸ Κράτος ἡμῶν ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου. Τὴν ἐκ τῶν διδακτικῶν βιβλίων ὠφέλειαν δύναται νὰ λάβῃ σύμπασαν ἡ Κυβέρνησις, ἀλλ' ἄς μὴ ἀπαγορεύσῃ ἡμῖν, οἵτινες ποθοῦμεν νὰ ἴδωμεν τὸ ἔθνος ἡμῶν ἀνεπτυγμένον καὶ ἀκμάζον καὶ ἀκαμάτως πρὸς τοῦτο ἐργαζόμεθα μεταδίδοντες εἰς αὐτὸ παντοίας γνώσεις διὰ τῶν σχολείων, νὰ ἀπερῶσωμεν καὶ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν πρὸς τὸν μέγαν τοῦτον καὶ ὑψηλὸν σκοπὸν, οὗ ἀγιώτερον δὲν δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ εὔρῃ ἄλλον. Δὲν εἶδετε τί συνέβησαν καὶ κατὰ τὴν πρώτην καὶ κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ νόμου ἐφαρμογὴν; Ἐνεκρίθησαν τὰ βιβλία τῶν συγγραφέων, πρὸς οὓς οἱ κριταὶ διὰ τὸν ἕνα ἢ διὰ τὸν ἄλλον λόγον διέκειντο συμπαθῶς, ἀπεκλείσθησαν δὲ τὰ βιβλία τῶν ἄλλων, ὅσοι δὲν ἐνόουν τὴν τέχνην νὰ γίνωσι τῶν κριτῶν φίλοι. Ἄλλ' ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου ἐπὶ δύο περιόδους ἀνέφξε πάντων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἡ τέχνη τοῦ προσεταιριζέσθαι φίλους ἤρξατο τελειοποιουμένη καὶ θαυματουργοῦσα. Καὶ ἐν ᾧ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ἔγιναν ὀλιγώτερα σκάνδαλα, μάλιστα δὲ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ πρώτη ἴσως καὶ ἡ τελευταία ἀδέκαστος ἀπόφασις, κατὰ τὴν δευ-

έραν περίοδον ἤξευρεν ὅλος ὁ διδασκαλικὸς κόσμος ὅπου βιβλία θὰ βραβευθῶσι ἐκ τῶν προτέρων εὐθὺς ὡς συνεκροτήθησαν αἱ ἐπιτροπεῖαι. Μάλιστα δὲ καὶ πολλοὶ τῶν βραβευθέντων βιβλίων συγγραφεῖς δὲν ἠσχύνοντο νὰ κηρύττωσι δημοσίᾳ ὅτι ἐξησφαλίσθη αὐτοῖς ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου. Ἐξέυρομεν ἐξ ἀσφαλούς πηγῆς ὅτι ἐν μιᾷ τῶν ἐπιτροπευῶν τούτων τῶν Ἑλληνοδικῶν ἀπεφασίσθη νὰ μὴ βραβευθῇ οὐδὲν βιβλίον. Τοῦτο ἐγνώσθη καὶ βιβλιοπώλης ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν κομματάρχης ἐστάλη παρὰ τοῦ συγγραφῆως νὰ ἐνεργήσῃ διὰ πανισχύρου βουλευτοῦ νὰ ἀπονεμηθῇ αὐτῷ τὸ γέρας καὶ τὸ κατώρθωσεν. Ὡσαύτως ἐρρήθη ὅτι εἰς τῶν Ἑλληνοδικῶν, ἐν ᾧ εἶχε χρέος ἀπαιτητὸν περὶ τὰς δύο χιλιάδας δραχμῶν, ἃς οὐδένα πόρον εἶχε νὰ ἐξέυρη, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκδοσὶν τῆς ἐπὶ τῶν βιβλίων ἀποφάσεως ἐνεφανίσθη καὶ ἀπέτισε μέχρι λεπτοῦ τὰ ὄφειλά του. Καὶ ἄλλα ἔτι σκανδαλωδέστερα διεδίδοντο τότε, ἃ ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἀληθῆ, ἐνδέχεται ὅμως καὶ ὄχι. Ἡμπορεῖ τις νὰ εἴπῃ ὅτι οἱ ἀπορριφθέντες συγγραφεῖς θέλοντες νὰ ἀποπλύνωσι καὶ μετριάσωσι τὴν ἀδοξίαν ἐσπερμολόγουν τοιαῦτα καὶ ἡμεῖς δὲν ἔχομεν καμμίαν δυσκολίαν νὰ ἐκδώσωμεν πιστοποιητικὸν ἀρίστης διαγωγῆς δι' ὅλους τοὺς κ. κ. κριτάς. Ὅτι ἔγινε, ἔγινε ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστω, οὐδεμίαν δὲ ἀναμφισβήτητος ἀπόδειξις ὑπάρχει ὅτι ἐτελέσθησαν τοιαῦτα ὄργια, δὲν εἶναι δὲ εὐπρεπὲς ἐπὶ εἰκασίῳν στηριζόμενοι νὰ διαβάλλωμεν τοὺς γενομένους τότε κριτάς. Διὰ τοῦτο θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ φανερά.

Παραδεχόμεθα ὅτι οἱ διοριζόμενοι κριταὶ δὲν εἶναι ἐκ τῶν συνήθων βροτῶν μὲ ἀνθρώπινα μίση καὶ πάθη καὶ ὅτι ἀπηλλαγμένοι τούτων ἔχουσι εὐρεῖαν διάνοιαν καὶ μεγάλην φιλοπατρίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν νὰ ἀπονεύωσιν ἐκάστῳ τὸ προσῆκον. Ἄλλ' ἂν πάντα οἱ κριταὶ δύνανται νὰ ἀποβάλωσι χαριζόμενοι εἰς τὸ ὑψηλὸν αὐτῶν ἀξίωμα, ἐν ὧς δὲν δύνανται οὐδὲ πρέπει νὰ στερηθῶσι, νὰ μὴ ἔχωσι ἰδίαν περὶ τῶν πραγμάτων πεποιθήσεις. Ὅστις ἐνέκυψεν εἰς τὴν σπουδὴν ἐπιστήμης ἤξευρε ὅτι διάφοροι γινώσκουσι ὑπάρχουσι ἐπὶ τῶν πλειοτέρων ζητημάτων καὶ ὅτι ἕκαστος ἔχει καθήκον νὰ φροντίσῃ νὰ ἔχῃ καὶ αὐτὸς μίαν γνώμην δίδων τὴν προτίμησιν πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν καλλιτέραν ἢ χειροτέραν ἀναλόγως τῆς νοημοσύνης του ἢ τῶν μελετῶν του. Διὰ τοῦτο βλέπομεν ὅτι πᾶς ἐπιστήμων ἔχει καὶ ἰδίον τι ἀναλόγως τῆς φύσεώς του, τῆς παι-

δείας του, τῆς ἀγωγῆς του, τῶν περιστάσεων ὑφ' ἃς ἐγεννήθη καὶ ἠύξησε καὶ ζῆ. Μάλιστα δὲ ἡ διαφορὰ αὕτη φαίνεται ἀκόμη καὶ εἰς ἐπιστήμονας ὁπαδοὺς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συστήματος, μαθητὰς γενομένους ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι οἱ ἐπιστήμονες αὐτοί, ἐὰν συγγράψωσι βιβλίον τι εἴτε διδακτικόν, εἴτε ἐπιστημονικόν, θὰ ἀποτυπώσωσιν εἰς αὐτὸ τὰς ἐπιστημονικὰς τῶν πεποιθήσεις καὶ τὸ βιβλίον θὰ εἶναι οἶονεὶ κάτοπτρον τῆς διανοητικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς καταστάσεως τοῦ συγγραφῆως. Ἡ διαφορὰ αὕτη τῶν ἀνθρώπων εἶναι δεδικαιολογημένη καὶ συνιστᾶται μάλιστα ὑπὸ τῆς νεωτέρας παιδαγωγικῆς. Ὁ ὕψιστος σκοπὸς τῆς ἀνατροφῆς εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἰδιοφυίας καὶ ἡ χρησιμοποίησις αὐτῆς πρὸς τὸν ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν βίον. Καὶ ὅλων τῶν καλῶν πραγμάτων, ἃ ἔχομεν, μήτηρ εἶναι ἡ ἰδιοφυία. Φαντασθῆτε τί κακὸν εἰς τὴν τέχνην θὰ ἐγένετο παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ἂν ὁ Περικλῆς διέτασσε τοὺς κεραμεῖς νὰ κατασκευάζωσι πάντες καθ' ὄρισμένον τύπον τὰ ἀγγεῖά των, ἢ τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς διδασκάλους νὰ διδάσκωσιν ὠρισμένον σύστημα διδασκαλίας! Ἡ ὁποία ἐπανάστασις θὰ ἐτελεῖτο, ἂν ἐν Γερμανίᾳ ἢ Γαλλίᾳ διετάσσετο εἰς ἅπαντα τὰ σχολεῖα νὰ κυκλοφορῇ μία καὶ ἡ αὐτὴ ἀριθμητικὴ, ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἀναγνωσματάριον! Τοῦτο θὰ ἐθεωρεῖτο καθαρὸς πόλεμος κατὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ προσβολὴ κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ κατὰ τῆς ἰδιαζούσης διὰ πάντα λαὸν μορφώσεως. Γεωργικοὶ καὶ ποιμενικοὶ λαοὶ ἐνδιαφέρονται περισσότερο διὰ μαθήματα ἀναφερόμενα εἰς τοιοῦτον βίον, καὶ τοιαῦτα μαθήματα πρέπει πρὸς αὐτοὺς περισσότερο νὰ διδάσκωνται, ἐν ᾧ λαοὶ ναυτικοί, βιομηχανικοὶ πρέπει ἄλλα νὰ διδάσκωνται. Τὸ πρόγραμμα τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι οὐδὲ πρέπει νὰ εἶναι κατὰ πάντα τὸ αὐτό. Τούτων οὕτως ἐχόντων, δὲν ἀντιστρατεύεται εἰς τὴν κατὰ φύσιν τοῦ λαοῦ μόρφωσιν ὁ νόμος ὁ ἐπιτάσεων πανταχοῦ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ βιβλίον νὰ εἶναι ἡ τροφοδοτικὴ μήτηρ καὶ τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πλουσίων καὶ τῶν ἀστῶν καὶ τῶν χωρικῶν καὶ τῶν γεωργῶν καὶ τῶν βιομηχανῶν; Διατί δὲν ἀφίνουσι τὴν ἐπιστήμην νὰ φροντίσῃ αὕτη περὶ τούτων, ἀλλ' ἀναλαμβάνουσιν αὐτοὶ οἱ οὐδέποτε σκεφθέντες μετ' ἐπιστάσεως περὶ σχολείων καὶ διδασκάλων νὰ ἀναπληρώσωσι δι' αὐθαιρέτων νομοθετημάτων τὴν ἐπιστήμην καὶ νὰ ἀναρριπῶσιν τὰ πάθη καὶ νὰ προκαλέσωσι σκάνδαλα, ἃ προσάπτουσιν ὁ-

νειδος εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῆς Ἑλλάδος; Τινὲς τῶν δημοσιογράφων σκανδαλίζονται σφόδρα ὅτι τινὲς τῶν συγγραφῶν κατοικοῦσιν εἰς εὐπρεπεῖς οἰκίας καὶ δεικνύουσι σημεῖα αὐτοβουλίας καὶ ἀνεξαρτησίας, καὶ διὰ τοῦτο φωνάζουν καὶ κόπτονται νὰ ἀπαγορευθῇ αὐτοῖς ἡ συγγραφή καὶ εἰ δυνατόν νὰ δημευθῇ αὐτῶν ἡ οὐσία καὶ ὅπερ τὸ αὐτὸ νὰ γίνῃ νόμος, δι' οὗ τὰ κέρδη ταῦτα νὰ περιέλθωσι εἰς τὴν παμπάγον κοιλίαν τῆς Κυβερνήσεως. Ἄν αὐτὸς ὁ λόγος ὑπηγόρευσε τὴν χρῆσιν νόμου τοσοῦτον ἀθλίου, οἷος εἶναι ὁ νόμος περὶ διαγωνισμοῦ βιβλίων, τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῆς ἡμετέρας πατριδος εὐρίσκεται εἰς τὸν ἑσχατον βαθμὸν τῆς ἀχρεϊότητος καὶ ἀκολασίας. Λυπούμεθα δὲ ὅτι ἡ βουλή τῆς Ἑλλάδος ἀνέχεται τοιαῦτα ἔκρυμμα πράγματα καὶ παρέχει τὸ ἑαυτῆς ἀξίωμα εἰς τὴν ψήφισιν καταστρεπτικῶν νόμων.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΕΡΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Κατὰ τὸν πρῶτον διαγωνισμὸν ἡ λογικὴ τοῦ κ. Ἄρ. Σπαθᾶκη δὲν ἐθεωρήθη ἀξία τοῦ βραβείου. Κριτῆς δὲ καὶ εἰσηγητῆς ἦτο ὁ κ. Χρ. Παπαδόπουλος, καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ ἔθνικῳ Πανεπιστημίῳ. Κατὰ τὴν δευτέραν ὅμως περίοδον τοῦ διαγωνισμοῦ συνέβη τοῦναντίον. Εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦτον εἶχεν ὑποβάλῃ καὶ ὁ Χρ. Παπαδόπουλος λογικὴν καὶ ὁ κ. Σπαθᾶκης. Οἱ κριταὶ τὴν μὲν λογικὴν τοῦ κ. Χρ. Παπαδόπουλου ἀπέρριψαν, ἐνέκριναν δὲ τὴν τοῦ κ. Σπαθᾶκη.

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τοῦ διαγωνισμοῦ ἐνεκρίθη ἡ ψυχολογία τοῦ κ. Δ. Ὀλυμπίου, δὲν ἐνεκρίθη δὲ ἡ τοῦ κ. Ἄρ. Σπαθᾶκη. Ὁ κ. Σπαθᾶκης, ὅστις διδάσκει τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα ἐν τῷ Ἄρσακείῳ, μὴ ἀποδεχόμενος τὰς ψυχολογικὰς θεωρίας τοῦ κ. Δ. Ὀλυμπίου, δὲν ἠδύνατο φυσικῶς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ του νὰ ἔχῃ ὡς βάσιν τὸ ἐγκριθέν ἐγχειρίδιον καὶ ἠκολούθει τῷ βιβλίῳ τῷ ἰδικῷ του εὐποιῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ἀντέβαιεν εἰς τὸν νόμον περὶ διαγωνισμοῦ, καθ' ὃν πάντες οἱ καθηγηταὶ ὀφείλον νὰ διδάσκωσι τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ὀλυμπίου. Καὶ τοῦτο ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ κ. Ὀλύμπιος κατήγγειλε τὸν κ. Σπαθᾶκην εἰς τὸ Ὑπουργεῖον δι' ἀνα-

φορᾶς ὡς παρανομοῦντα. Τὸ δὲ Ὑπουργεῖον ὑπομνήσαν εἰς τὸν κ. Σπαθᾶκην τὸν νόμον ἔλαβε διδακτικώτατον μάθημα ὅτι τὰς ψυχολογικὰς θεωρίας τοῦ κ. Ὀλυμπίου ἀποκρούει, κατέκρινε δὲ ταύτας καὶ διὰ τοῦ τύπου. Θεωρεῖ δὲ ἔργον ἐσχάτης ἀσυνειδησίας νὰ διδάσκῃ πράγματα, ἅπερ κατὰ τὴν πεποιθήσιν του εἶναι πλημμελέστατα. Καὶ τὸ Ὑπουργεῖον δύναται πολὺ καλὰ νὰ ζητήσῃ τὴν παῦσιν του παρὰ τοῦ Ἄρσακείου, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ ἐξαναγκάσῃ αὐτὸν νὰ ἀρνηθῇ πεποιθήσεις, ἃς ἐσχημάτισεν ἐν συντόμῳ καὶ μακρᾷ μελέτῃ τῶν φιλοσοφικῶν ζητημάτων. Καὶ τὸ Ὑπουργεῖον εἰσήγαγε πεισθὲν ὅτι ὁ κ. Σπαθᾶκης ἦτο ἐν τῷ δικαίῳ διδάσκων κατὰ τὸ βιβλίον του καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ ξένον. Θὰ ἦτο δὲ μεσαιωνισμὸς καὶ ἄρνησις τοῦ πνεύματος τοῦ αἰῶνος, ἂν τὸ Ὑπουργεῖον ἐπραττεν ἄλλως.

Κατὰ τὸν δεύτερον διαγωνισμὸν ἐνεκρίθη ἡ παιδαγωγικὴ τοῦ κ. Σπαθᾶκη. Κριτῆς καὶ εἰσηγητῆς ἦτο ὁ κ. Χ. Παπαμάρκου. Καὶ ὅμως ὁ κύριος οὗτος δὲν ἐδίδασκε κατὰ τὸ βιβλίον, ὅπερ αὐτὸς ἐβράβευσε, μάλιστα δὲ κατέκρινε τοῦτο, ὅπερ μαρτυρεῖ τί πράγμα εἶναι μερικοὶ κριταί, ἐξ ὧν ἡ πολιτεία ἐξαρτᾷ τὴν βελτίωσιν τῶν σχολείων.

Εἰς τὸν πρῶτον διαγωνισμὸς ἐνεκρίθη τὸ ἀλφαθητάριον τοῦ κ. Σκορδέλη, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἀπερρίφθη, μόνον διότι ἤλλαξαν οἱ κριταί. Τοῦτ' αὐτὸ ρητέον καὶ περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ κ. Φραγκίστα, καὶ περὶ ἄλλων βραβευθέντων βιβλίων.

Ταῦτα πάντα τί ἀποδεικνύουσι; Ὅτι ἡ ἀξία ἢ ἡ ἀπαξία παντὸς βιβλίου εἶναι σχετικὴ κατὰ τοὺς κριτάς καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὅτι τὸ αὐτὸ βιβλίον ἐν μιᾷ περιόδῳ ἀποθεοῦται καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ ἀποταρταροῦται ὡς τὸ χειρίστον πάντων τῶν βιβλίων, καὶ ὅτι τὸ βραβευθέν βιβλίον δὲν εἶναι τὸ κάλλιστον ἀπολύτως, ἀλλὰ σχετικῶς πρὸς τοὺς κριτάς καὶ ὅτι ἐνδέχεται νὰ εἶναι τὸ χειρίστον πάντων. Τούτων οὕτως ἐχόντων δὲν εἶναι ὁ διαγωνισμὸς καὶ ἡ ἐγκρισὶς ἐνὸς βιβλίου μέσον ὀπισθοδρομικὸν τοῦ ἔθνους καὶ δὲν νομίζουσι καθήκον οἱ νομοθετοῦντες ἐν τῇ βουλῇ ἐκλεκτοὶ τοῦ ἔθνους νὰ ἀπέχωνται ἐπιμελῶς τοιούτων νομοθετημάτων, ἃ παρακλύδουσιν τὴν πρόοδον τῆς παιδείας;

ΠΕΡΙ ΑΔΙΑΙΡΕΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

(Συνέχ. ἰδὲ φύλλον 15)

β'). Γεωγραφία.

Τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον ἔτος διδάσκειται ἢ πατριδογραφία, τὸ δὲ τρίτον καὶ τέταρτον ἢ γεωγραφία. Πολλοὶ δὲν ἔχουσι σαφῆ γνῶσιν τοῦ σκοποῦ τῆς πατριδογραφίας καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτῆς διδάσκουσι πραγματογραφίαν ἢ τοὶ περιγράφουσι διάφορα πράγματα ὑποπίπτοντα εἰς τὴν ὄρασιν τῶν μαθητῶν. Ἄλλὰ τότε, ὅταν ἔλθῃ τὸ μάθημα τῆς γεωγραφίας, οἱ μαθηταὶ θὰ στερῶνται τῶν ἀναγκαίων προπαιδευτικῶν γνώσεων εἰς τὴν βαθεῖαν ἀντίληψιν αὐτῆς καὶ κατ' ἀνάγκην θὰ ἀπομνημονεύωσιν ὀνόματα. Ὅπως διὰ τὰ μάθητις μέθοδον τῶν τριῶν, πρέπει νὰ ἠξεύρῃ τὰς 4 πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς, διὰ νὰ δύναται νὰ ὑπολογίξῃ τὸ ἐμβαδὸν ἐπιφανειῶν πρέπει νὰ προγινώσκῃ τὰς ιδιότητας τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων καὶ σωμάτων, διὰ νὰ γίνῃ καταληπτὸς ὀμιλῶν ἐν ξένη γλώσσῃ, πρέπει οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νὰ γινώσκωσιν τὴν σημασίαν τῶν λέξεων καὶ φράσεων, ἃς μεταχειρίζεται, οὕτω διὰ νὰ ἐννοήσῃ τὴν γεωγραφίαν πρέπει νὰ μάθῃ πρῶτον τὴν πατριδογραφίαν. Ἡ πατριδογραφία εἶναι ἢ γεωγραφία τοῦ τόπου, ἐνθα ζῆ ὁ μαθητῆς, καὶ τὴν γεωγραφίαν ταύτην θὰ μάθῃ παρατηρῶν μόνος, ἐξετάζων, μετρῶν, σκεπτόμενος, φιλοσοφῶν. Καὶ ὅπως ἢ γεωγραφία διακρίνεται εἰς ἀστρονομικὴν, φυσικὴν καὶ πολιτικὴν, οὕτω καὶ ἢ πατριδογραφία ἐξοικειώνει τοὺς μαθητὰς μὲ τὰ κυριώτερα τοῦ οὐρανοῦ σώματα καὶ φαινόμενα, ἃ ἀσκοῦσι μεγάλῃ ἐπιρροῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον, γνωρίζει αὐτοῖς πλεῖστα μετεωρολογικὰ φαινόμενα τὰ ἐπιφέροντα ζῶν ἢ θάνατον αὐξήσιν ἢ καταστροφὴν εἰς τὸν κόσμον, διδάσκει αὐτοὺς νὰ παρατηρῶσιν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ τὸν πλοῦτον τῶν φυτῶν καὶ ζῴων, ἃ ζοφογονοῦσιν αὐτὴν, ὡς καὶ τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους. Καὶ ταῦτα πάντα πῶς προσφέρονται; διὰ τῆς αὐτοψίας, ἥτις παρέχει καθαρὰς ἐννοίας, ἥτις ἐξεγείρει τὴν αὐτοτέλειαν τῶν μαθητῶν, ἥτις ἀναδεικνύει

τοὺς μαθητὰς φυσιοδίφας. Ὁ Ρουσσὼ λέγει ὅτι οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι ἡμῶν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ εἶναι οἱ πόδες μας, αἱ χεῖρές μας καὶ οἱ ὀφθαλμοί μας. Καὶ ἡμεῖς δὲν ζητοῦμεν περισσότερα κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς πατριδογραφίας.

Ὅλα τὰ μικρὰ παιδία εἶναι ἐξαιρετοὶ παρατηρηταὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν σελήνην τὴν κατὰ τὴν ἡμέραν ἀνατέλλουσαν βλέπουσι πρωτίτερα ἀπὸ τοὺς μεγάλους. Διὰ τοῦτο ὁ διδάσκαλος ἃς ἐπιστῆ αὐτῶν τὴν προσοχὴν νὰ παρατηρῶσιν ποῦ ἀνατέλλει καὶ ποῦ δύει ὁ ἥλιος κατὰ τὰς διαφόρους τοῦ ἔτους ἐποχάς, ὡς καὶ ἢ σελήνη. Καὶ ταῦτα ὡς καὶ τὴν διάρκειαν τοῦ λυκαυγοῦς, τὰς φάσεις τῆς σελήνης, τὴν ἐλάττωσιν αὐτῆς (εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ ε καὶ τότε ἢ σελήνη ἐλαττοῦται ἢ εἶναι τὸ ἥμισυ τὸ σ, τὸ φεγγάρι σφύεται) ὡς καὶ τὴν αὐξήσιν αὐτῆς ἃς σημειώσῃ ὁ διδάσκαλος ἐν ἰδίῳ σημειωματαρίῳ τῆς πατριδογραφίας. Ἐπειτα νὰ παρατηρῶσιν τὴν διεύθυνσιν τῆς σκιᾶς τῶν σωμάτων καὶ τὸ μέγεθος αὐτῆς καὶ κατὰ τοῦτον ἢ ἐκτιμῶσιν τὴν ὥραν τῆς ἡμέρας. Ἐν ἡλιακῶν ὥρολόγιον καὶ ἃς εἶναι καὶ ἀπλοῦν καρφίον ἐμπεπλεγμένον εἰς προσήλιον τοῖχον δὲν πρέπει νὰ λείπῃ ἀπὸ κανὲν σχολεῖον. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἃς γίνωνται οἱ μαθηταὶ προσεκτικοὶ εἰς τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας καὶ ὁ διδάσκαλος ἃς μὴ ἀπισμονῆ ποτε νὰ λέγῃ: Σήμερον εἶναι ἢ μεγαλύτερα τοῦ ἔτους νύξ, σήμερον εἶναι ἢ μεγαλύτερα τοῦ ἔτους ἡμέρα, σήμερον εἶναι ἰσημερία ἢ τοὶ ἡμέρα, καὶ νύξ εἶναι ἴσαι. Ἀπαραίτητον δὲ εἶναι νὰ γινώσκωσιν οἱ μαθηταὶ καὶ τοὺς ἀστερισμούς. Ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι λόγιοι, οἵτινες δὲν γινώσκουσι τὸν πολικὸν ἀστέρη, ὃν ἔχουσιν οἱ βάρβαροι ὀδηγὸν εἰς τὰς πορείας τῶν, ὅτι δὲν γινώσκουσι τὴν μεγάλην καὶ μικρὰν ἄρκτον (ἀλετροπόδα), τὸν Ὠρίωνα, τὴν Πλειάδα κτλ. εἶναι ἀποδείξεις λυπηρὰ τῆς καταστάσεως τῶν σχολείων μας, ἃ ἀπεξένωσαν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν φύσιν.

Οἱ μαθηταὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος πρέπει νὰ γινώσκωσιν καλῶς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, ἀνατολάς, δυσμὰς, ἄρκτον, νότον, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἔτος πρέπει νὰ

ἠξεύρωσιν καὶ τὰ ὀκτὼ ὡς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀνέμων. Ἄριστον μέσον πρὸς μονιμοποίησιν εἶναι, ὅταν οἱ μαθηταὶ ῥίπτωσι τὸ τόπι κατὰ τὰς διαφόρους διευθύνσεις ὀνομάζοντες αὐτάς. Τοιαῦτα καὶ ἄλλα δύναται ἐκ τῆς μαθηματικῆς γεωγραφίας νὰ διδαχθῶσιν ἐν τῷ σχολείῳ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος.

Ἀπὸ κανὲν σχολεῖον δὲν πρέπει νὰ λείπῃ ἐν θερμόμετρον. Οἱ μαθηταὶ ἐξ αὐτοῦ θὰ λάβωσιν ἀφορμὴν νὰ παρατηρῶσιν τὴν κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ τοῦ ἔτους διαφορὰν τῆς θερμοκρασίας.

Ἐπίσης παρατηροῦνται αἱ συννεφεῖς καὶ αἱ αἰθριαὶ ἡμέραι. Τὰ νέφη ἔχουν σχῆμα καὶ χρῶμα διάφορον. Ἡ βροχὴ εἶναι ψιλὴ βροχὴ, ψιχάλα, ἀφθονος βροχὴ ῥαγδαία, ὄμβρος. Ἐξετάζεται τὸ οὐράνιον τόξον τὰ χρώματα αὐτοῦ κατὰ σειρὰν καὶ ἢ θέσις πρὸς τὸν ἥλιον. Χιόνα πίπτουσαν δεχόμεθα ἐπὶ πλακῶς καὶ παρατηροῦμεν τὸ σχῆμα αὐτῆς. Πατοῦντες ἐπὶ χιόνος ἀκούομεν διάφορον ἤχον κατὰ τὸ ψῦχος. Ἡ πολὺ παγωμένη χιὼν δὲν ζυμόνεται (φυράται), ἀλλὰ σκορπίζεται. — Ἡ βροντὴ σχηματίζεται εἰς τὰ σύννεφα, καὶ ἀκούεται εὐθύς ἢ βραδέως κατὰ τὴν ἀπόστασιν τοῦ νέφους. — Χάλαζα πίπτουσα ἐρευνᾶται κατὰ τὸ σχῆμα καὶ κατὰ τὴν ὑψὴν τὴν ἐσωτερικὴν, ἀφοῦ διατάμωμεν αὐτὴν διὰ μαχαιριδίου. — Ἡ πάχνη πότε σχηματίζεται; Ἡ δρόσος τί εἶναι καὶ πότε πίπτει; Πᾶσαι αἱ παρατηρήσεις αὗται γίνονται τακτικὰ παρὰ τοῦ διδασκάλου, μαθητῆς δὲ τῆς ἀνωτέρας τάξεως τηρεῖ ἀκριβὲς βιβλίον, ἐνῶ σημειοῦνται πάντα ταῦτα. Τὸ βιβλίον τοῦτο καλοῦμεν ἡμερολόγιον.

Ἐπίσης καλῶς παρατηροῦνται τὰ φυτὰ καὶ δένδρα. Ἐχομεν δένδρα ἄγρια καὶ ἡμερα. Τὰ ἡμερα εἶναι π. χ. πορτοκαλέα, λεμονέα, ἐλαία κλπ. Τὰ ἄγρια εἶναι πεύκη, ἐλάτη, πίτος. Πότε ἀνοίγουσι, πότε καρποφοροῦν.

Ποῖα δένδρα ἀνοίγουν πρωτίτερα ποῖα ὑστερώτερα; Ποῖα τηροῦσι τὰ φύλλα τῶν καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ποῖα ῥίπτουσι αὐτὰ καὶ πότε; Ποῖαν ὠφέλειαν παρέχουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον;

Ποῖα ζῶα εἶναι ἡμερα καὶ ποῖα ἄγρια;

Τίνα χρῆσιν κάμνει τῶν ἡμέρων ὁ ἄνθρωπος; Τίνα ὠφέλειαν ἢ βλάβην φέρουσι τὰ ἄγρια. Πότε γεννῶσιν τὰ ἄγρια καὶ πόσα; Ποῦ διαιτῶνται; ποῦ κατασκευάζουσι τὴν κατοικίαν τῶν ἢ τὴν φωλεάν τῶν;

Ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς, ἄγρος, λόφος, ὄρη, πηγὴ, ρεῦμα, ποταμὸς, λίμνη. Θέσις αὐτῶν ἔκτασις, ὕψος, διεύθυνσις, σχῆμα. Ποῖα κοιλάς εἶναι μακροτέρα; ποῖον ὄρος εἶναι ὑψηλότερον, ἀποτομώτερον;

Πάντων τούτων οἱ μαθηταὶ κάμνουσι διάγραμμα ἐν μικρῷ. Ὁ διδάσκαλος ἔχων μικρὸν ξύλινον οἰκίσκον ἐξ ἐκείνων, οὗς πωλοῦσιν πρὸς παιδιὰν τῶν μαθητῶν, ἀποθέτει αὐτὸν ἐπὶ ὑγροῦ ψιλοῦ γλοιώδους ἄμμου, ὁ δὲ τύπος ὁ ἀπομείνας παριστᾷ τὴν κάτοψιν τοῦ οἰκίσκου. Οὕτω σχηματίζεται ἢ κάτοψις τοῦ σχολείου, τοῦ κήπου ἐν μικρῷ. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ μαθηταὶ λάβωσι ἰδέαν τῆς συμκρύνσεως τῶν ἀντικειμένων ὑπὸ κλίμακα τοιοῦτην ἢ τοιοῦτην, τότε δύναται νὰ κάμωσι καὶ μεγαλύτερους πίνακας π. χ. μιᾶς κοιλάδος, τοῦ χωρίου. Μάλιστα δὲ δύναται ὄρη νὰ παραστήσωσι ἐν μικρῷ διὰ πηλοῦ, ὅτε αἱ ἐννοιαὶ κορυφῆ, ἀκρωνυχία, ἀκρόρεια, ῥάχις, κλιτύς, παρόρεια, ὑπόρεια, ὄροπέδιον, πάροδος κατανοοῦνται καλλίτερον. Ἐπίσης δύναται διὰ πηλοῦ νὰ παραστήσωσι κοιλάδα, νάπην (= κοιλάδα δενδρώδη) ἢ αὐλῶνα (= κοιλάδα στενήν).

Ὡς πρὸς τὴν ὑδρογραφίαν τοῦ τόπου ὁ διδάσκαλος μετὰ τῶν μαθητῶν παρακολουθεῖ ἐν ρεῦμα μέχρι τῆς πηγῆς. Ἐδῶ περὶ τὴν πηγὴν ἀναπαύονται καὶ διηγεῖται πῶς ἐκ τῆς βροχῆς σχηματίζονται αἱ πηγαί. Ἐπειτα ὀδηγεῖ αὐτοὺς νὰ παρατηρήσωσι τὴν διεύθυνσιν τοῦ ρεύματος κατὰ τὰ διάφορα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος καὶ πῶς ἢ διεύθυνσις αὕτη κανονίζεται ὑπὸ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους. Ἐδῶ μανθάνουν οἱ μαθηταὶ νὰ διακρίνωσι δεξιὰν ὄχθην καὶ ἀριστεράν, πλάτος, βάθος, μῆκος. Ἐδῶ παρατηροῦν δίνην, καταρράκτην, ῥοῦν ταχύτερον καὶ βραδύτερον, τὰς καμπὰς τῆς ὄχθης. Ἐδῶ παρατηροῦν πόρον, γέφυραν κτλ. Κατόπιν τῆς ἀκριβοῦς αὐτῆς παρατηρήσεως καλῶν εἶναι νὰ γίνῃ καὶ ἰχνογράφημα τοῦ ρεύματος.

Μετά τὴν ἀστρονομικὴν καὶ φυσικὴν γεωγραφίαν ἔρχεται καὶ ἡ πολιτικὴ. Οἱ μαθηταὶ βλέπουν ποιμένας, ἐπισκέπτονται αὐτῶν τὴν κατοικίαν ἐν τῇ ἐξοχῇ καὶ παρατηροῦσι τὰ ποιμενικὰ αὐτῶν σκεῦη καὶ τὴν ζῶν τὴν ποιμενικὴν. Ἐπίσης βλέπουσιν ἀλιεῖς καὶ τὰ δίκτυα αὐτῶν, ἀμαξεῖς, γεωργούς, ἀνθρακεῖς, ξυλοπώλας κλπ. Ἐδῶ μανθάνουν ὅτι διὰ τὰ ζῶσιν εὐτυχεῖς οἱ ἄνθρωποι πρέπει αἱ ἐργασίαι νὰ εἶναι διανεμημένα. Εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀσκῇ ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα. Διὰ τοῦτο ἔχει ἡ ἐργασία μοιρασθῆ, ἄλλος νὰ κατασκευάζῃ ὑποδήματα, ἄλλος νὰ ζυμώνῃ ἄρτον, ἄλλος νὰ φροντίζῃ περὶ τοῦ κρέατος, ἄλλος νὰ φροντίζῃ περὶ τῶν γραμμάτων. Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει πάσας τὰς τέχνας νὰ τιμῶμεν, νὰ μὴ καταφρονῶμεν δὲ κανένα τεχνίτην διότι πάντες ἐργάζονται πρὸς τὴν εὐτυχίαν ἡμῶν. Ἐπίσης ὁ διδάσκαλος στρέφει τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ εἶδος τῆς οἰκοδομῆς τῶν οἰκιῶν, ἐνθα φαίνεται ἡ ἐξάρτησις τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς φύσεως. Εἰς τόπους, ἐνθα δὲν ὑπάρχουν λίθοι, αἱ οἰκίαι γίνονται ἐκ πλίνθων, εἰς τόπους ὄρεινους καὶ πετρώδεις αἱ οἰκίαι γίνονται λίθιναι. Ἡ στέγη αὐτῶν καλύπτεται εἰς τόπους, ἐνθα εἶναι πλάκες μὲ πλάκας, ἀλλαχοῦ δὲ μὲ κεραμίδια.

Τὸ χωρίον ἔχει καὶ αὐτὸ ἀρχάς, τὸν πάρεδρον, τοὺς ἐφόρους τοῦ σχολείου. Ὁ πάρεδρος εἶναι ἀντιπρόσωπος τοῦ δημάρχου καὶ ἐκλέγεται διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας κατὰ 4ετίαν. Τὰ καθήκοντα αὐτοῦ εἶναι ὅπως καὶ τοῦ δημάρχου σπουδαιότατα, ἡ δημοσίευσις εἰς τὸν λαὸν τῶν νόμων καὶ τῶν διαταγμάτων τῆς Κυβερνήσεως, ἡ τήρησις τῆς γενικῆς ἀσφαλείας καὶ τάξεως, ἡ φροντίς πρὸς ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων, πρὸς κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ σχολείου, πρὸς διατήρησιν καὶ αὔξησιν τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν δασῶν. Ὁ ἱερεὺς χειροτονεῖται παρὰ τοῦ ἀρχιερέως. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ συστήσουν αὐτὸν οἱ κάτοικοι. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἐκλέγονται παρὰ τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ διορίζονται παρὰ τοῦ βασιλέως.

Ὁ διδάσκαλος δύναται ἐν καταλλήλῳ καιρῷ νὰ ἀναφέρῃ εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ τί γίνεται ἀλλαχοῦ ἐν τῇ ξένη. Οὕτω ἐκ τοῦ μικροῦ καταρράκτου τοῦ ρεύματος διηγεῖται περὶ τοῦ μεγάλου καταρράκτου τοῦ Νιαγάρα, ἐκ τῆς ἀπειλιωμένης κορυφῆς τοῦ ὄρους περὶ τῶν πολιτικῶν χωρῶν, ἐνθα αἰωνία βασιλεύει χιὼν, ἐκ τῆς μικρᾶς λίμνης περὶ τῆς Κασπίας, ἣτις εἶναι 7άκις μεγαλειτέρα τῆς ὅλης Ἑλλάδος καὶ εἰς ἣν ἀτμόπλοια ὡς εἰς μεγάλην θάλασσαν πλέουσιν ἐκ τῆς μεγάλης ζέστης καλοκαιρινῆς ἡμέρας περὶ τῶν τροπικῶν χωρῶν, ἐνθα διαρκῶς χειμῶνα καὶ θέρος ἐπικρατεῖ καύσων.

Εἰς τὴν πατριδογραφίαν κατατακτέον καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ χωρίου. Ἐκ μνημείων, ἐκ ζώντων ἱστορικῶν ἀνθρώπων, ἡ ἱστορικῶν οἰκογενειῶν λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ διδάσκαλος καὶ διηγεῖται τὴν ἱστορίαν τοῦ χωρίου, τὰ ἀνδραγαθήματα ὀρισμένων προσώπων, ὧν ζῶσιν τὰ τέκνα ἢ οἱ ἐγγονοὶ, τὴν γινομένην μάχην, τὴν συμβᾶσαν τότε καταστροφὴν κ. τ. τ. Ὁ λαὸς πρέπει νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ἱστορίαν του, ἀμεινον δὲ καὶ θερμὸν ἐνδιαφέρον ἔχει διὰ τὴν τοπικὴν του ἱστορίαν. Οἱ διδάσκαλοι κατὰ τοῦτο πρέπει νὰ δείξωσι ἰδιάζουσαν φροντίδα. Βιβλία πρὸς τοῦτο δὲν ὑπάρχουσι, ἀλλὰ πρέπει νὰ παρασκευάσωσι τοιαῦτα οἱ διδάσκαλοι παρατηροῦντες, ἐξετάζοντες καὶ μανθάνοντες παρὰ τῶν γερόντων ¹⁾.

Αὗται εἶναι αἱ κυριώτεραι ἔννοιαι τῆς πατριδογραφίας, μεθ' ἧν εἰσερχόμεθα εὐθύς εἰς τὴν γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν γεωγραφίαν τῆς μεγάλης πατρίδος. Ἐπειδὴ δὲ ὀλίγιστος χρόνος νομοθετικῶς ὄρισθη πρὸς διδασκαλίαν ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ, 4 μόνον ἔτη, εἴμεθα ἠναγκασμένοι τὴν πατριδογραφίαν νὰ περιορίσωμεν εἰς ἓν ἔτος, τὸ δὲ δεύτερον ἔτος δίδεται γενικὸν διάγραμμα τῆς Ἑλλάδος, καθ' ἣν οἱ μαθηταὶ μανθάνουσι α') τὴν διαίρησιν αὐτῆς εἰς Πελοπόννησον, στερεὰν Ἑλλάδα, Θεσσαλίαν, Ἄρταν, Εὐβοίαν, Κυκλάδας νήσους, Ἴονους νήσους β') τὰς μεγαλειτέρας πόλεις αὐτῆς, τὰ ὄρη καὶ τοὺς ποταμούς. Ἐκ τῶν προϊόντων δ' ἐρχονται πρὸς ἡμᾶς, π. χ. ἐκ τῶν

1) Ἐν Θεσσαλονίχῃ πρὸ ἔτων ἐξέδωκεν ὁ σοφὸς ἱατρός κ. Μ. Παπαδόπουλος, ὅστις εἶναι ἅμα καὶ ἀπαράμιλλος διδάσκαλος, πατριδογραφίαν ἐνὸς χωρίου « Τὸ Ἀσβεστοχώριον », ὅπερ συνιστῶμεν εἰς τοὺς διδασκάλους πρὸς ὀδηγίαν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς πατριδογραφίας.

πορτοκαλλίων, ἐκ τῶν σταφίδων, ἐκ τῶν ἐλαιῶν, ἐκ τοῦ θείου, ἐκ τοῦ ἄλατος κ. τ. τ. γίνεται λόγος διεξοδικὸς περὶ τῶν χωρῶν, ἐνθα γίνονται τοιαῦτα προϊόντα καὶ τοῦ κέρδους, ὃ ἔχει ἡ Ἑλλὰς πωλοῦσα τοιαῦτα προϊόντα εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Κατόπιν γίνεται λόγος περὶ τῆς Τουρκίας τῆς τε Εὐρωπαϊκῆς καὶ Ἀσιατικῆς, ὡς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης, ἐξ ὧν οἱ μαθηταὶ μανθάνουσι τὴν θέσιν ἐκάστου αὐτῶν καὶ τὴν πρωτεύουσάν μόνον. Μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Εὐρώπης γίνεται λόγος περὶ τῶν 5 ἠπείρων, περὶ τῶν ὠκεανῶν. Ἐν τῇ τάξει δὲ ταύτῃ, ἐνθα ἀναγνωστικὸν βιβλίον εἶναι ὁ Ροβινσὼν, λαμβάνει ὁ διδάσκαλος ἀφορμὴν νὰ ὀμιλήσῃ περὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ Ἀφρικῆς πλείονα.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν δὲ τῆς δευτέρας τάξεως, οἱ μαθηταὶ τῆς πρώτης τάξεως δύνανται νὰ ἀκροῶνται. Τὰ πράγματα εἶναι τόσον ἀπλά, ὥστε δύνανται ἀμφότερα τὰ μέρη νὰ ἐννοῶσι τί γίνεται. Ἐπίσης καὶ ὅταν γίνεται διδασκαλία τῆς πρώτης τάξεως οἱ μαθηταὶ τῆς δευτέρας δύνανται νὰ ἀκούωσι καὶ νὰ μετέχωσι τῆς διδασκαλίας. Ἡ ἐπανάληψις εἶναι ἡ μήτηρ τῆς μαθήσεως, repetitio est mater studiorum.

Ὡς πρὸς τὴν τρίτην καὶ τετάρτην τάξιν, ἐνταῦθα πρέπει νὰ διδαχθῇ ἡ ὅλη γεωγραφία, ἐν ἑκτάσει δὲ ἡ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ τῆς Τουρκίας. Αἱ τάξεις ἀμφότεραι ἀποτελοῦσιν ἐν τμημα καὶ ἀκούουσι τὸ μὲν ἐν ἔτος γεωγραφίαν σύντομον τῆς Ἑλλάδος, Τουρκίας, Ἀσίας, Αὐστραλίας, Ἀμερικῆς καὶ Ἀφρικῆς, τὸ δὲ ἄλλον ἔτος γεωγραφίαν Εὐρώπης καὶ ἐκτενέστερον Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ὡς καὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Ὡς σιωπηλὰς ἐργασίας τῆς γεωγραφίας δυνάμεθα νὰ συστήσωμεν,

α') ἀνάγνωσιν τοῦ διδαχθέντος μαθήματος ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ τῆς γεωγραφίας.

β') καταγραφὴν τῶν ὀρέων ἢ τῶν ποταμῶν ἢ τῶν πόλεων χώρας διδαχθείσης,

γ') ἀνεύρεσιν ἐν τῷ χάρτῃ τῶν μαθητῶν τῶν ποταμῶν μιᾶς χώρας μὴ διδαχθείσης ἀλλὰ διδαχθησομένης καὶ καταγραφὴν αὐτῶν κατὰ τὰς πηγὰς καὶ κατὰ τὰς ἐκβολὰς.

δ'). καταγραφὴν τῶν ἱστορικῶν συμβάντων ἐν χώραις διδαχθείσαις.

ε'). καταγραφὴν τῶν ὁδῶν, δι' ὧν δύναται τις νὰ φθάσῃ ἀπὸ χώρας ὀρισμένης εἰς ἄλλην.

στ'). σύντομον καταγραφὴν τῶν διδαχθέντων κατὰ τὰς ἐξεῖς π. χ. κατηγορίας α'). Ἐκτασίς τὸς χώρας β'.) ὄρη γ'.) ὕδατα δ'.) πόλεις ε'.) ἀσχολία τῶν κατοίκων.

ζ'.) σύγκρισιν τῶν δύο χωρῶν π. χ. πῶς διευθύνονται οἱ ποταμοὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ πῶς οἱ τῆς Πελοποννήσου; πῶς διευθύνονται τὰ ὄρη ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν;

η'.) παράστασιν τῆς διδαχθείσης χώρας διὰ πίνακος γεωγραφικοῦ βωθοῦ, ἐν ᾧ διπλ. τίθενται τὸ πολὺ τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῶν ποταμῶν, πόλεων, ὀρέων κλπ.

θ'.) καταγραφὴν τῶν πόλεων, αἵτινες ὑπάρχουσι εἰς ὀρισμένον τόπον π. χ. ἐκατέρωθεν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου κατὰ σειρὰν, ἐκατέρωθεν τοῦ Βοσπόρου, καταγραφὴν τῶν Κυκλάδων νήσων κατὰ σειρὰν, τῶν Ἴονίων κλπ.

ι'.) Ὁ διδάσκαλος γράφει διάφορα ὀνόματα ἐπὶ τοῦ μαυροπίνακος π. χ. Ἀλφειός, Οἶτη, Λευκάς, Μαλέας, Γύθειον, κλπ. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐν τῷ τετραδίῳ τῶν ὀρίζουσι τί εἶναι ἕκαστον τῶν ὀνομάτων.

ια') Ὁραία σιωπηλὴ ἐργασία θὰ ἦτο, ἂν ὑπῆρχον γεωγραφικὰ ἀναγνωσματάρια, ἐν οἷς νὰ ὑπῆρχεν ἐκτενὴ περιγραφὴ τοποθεσιῶν, ἠθῶν, ἐθίμων, πόλεων, ποταμῶν κ. τ. τ. Εὐκτὸν εἶναι νὰ ἐξεδίδοντο καὶ παρ' ἡμῖν τοιαῦτα ἀναγνωσματάρια.

Τοσαῦτα λοιπὸν περὶ τῶν σιωπηλῶν ἐργασιῶν ἐν τῇ γεωγραφίᾳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΟΡΤΥΝΙΟΥ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

Εἶμαι πρωτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος, ὡς μαθητῆς δὲ ἠτύχησα νὰ ἀπολυθῶ τοῦ Διδασκαλείου πρώτος μεταξὺ ὄλων τῶν συμμαθητῶν μου. Ὡς διδάσκαλος ἐπὶ δεκαετίαν δὲν ὑπῆρξα ἀτυχεστέρος τοῦτου, πανταχοῦ ἀναγνωρισθεὶς καὶ πανταχοῦ τιμηθεὶς δεόντως. Ἄλλ' εἶμαι Γορτύνιος καὶ κατὰ συνέ-

πέιαν ἔχω τὸ διπλοῦν ἀτύχημα νὰ εἶμαι συμπολίτης τοῦ πρώην πρωθυπουργοῦ καὶ ἰδιόκτοσ. Γνωρίζετε δὲ πόσῃ σημασίαν ἔχει νὰ εἶναι τις Γορτύνιος, ὅταν τῶν κοινῶν προϊστάται ὁ κ. Τρικοῦπης καὶ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν ἔχει εἰς χεῖράς του ὁ κ. Παπαμάρκος. Ἄγεται ἀμέσως εἰς τὸ Γολγοθᾶ! Ὁ λόγος λοιπὸν τῆς καταγωγῆς καὶ μόνος αὐτὸς ἰθεωρήθη ἀρκετός, ὥστε νὰ πείσῃ τὸν π. Ἰούλιον τὸν κ. ὑπουργὸν τῆς Παιδείας νὰ ὑπογράψῃ τὴν ἀπόλυσίν μου ὡς ὑπεραριθμοῦ. Καὶ ἤμην ὁ μόνος διδάσκαλος τοῦ χωρίου. Ἄλλ' εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ κ. Παπαμάρκου ζῶσι φαίνεται ἀκόμη τὰ περιφρηματικὰ κλασματικὰ ὠρολόγια προγράμματα μὲ τὰ τέταρτα καὶ τὰ ἑβδομα τῆς ὥρας καὶ ἀπεφάσισε πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὄλου ἐκπαιδευτικοῦ του κλασματικοῦ συστήματος, μετὰ ἐγκυμοσύνην τριῶν ὄλων ἐτῶν νὰ γεννήσῃ καὶ κλάσματα διδασκάλων, διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ ἰδίως ἡμᾶς τοὺς Γορτυνίους διδασκάλους τῆς ὑπηρεσίας, οἵτινες παριστάμεθα εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ πάντοτε μεγαλείτεροι, ἀφ' ὅτι θέλει καὶ διὰ τοῦτο ὑπεραριθμοῦ. Ἀνέμενον λοιπὸν νὰ πληρῶσῃ διὰ τοιοῦτων κλασμάτων τὰ σχολεῖα τῶν χωρίων πρὸς τέρψιν μεγάλην τῆς ψυχῆς του καὶ πρὸς ἐφαρμογὴν πλήρη τῶν πνευματωδῶν σχεδίων του. Πλὴν ὅμως τὰ κλάσματα ταῦτα δὲν ἐπετράπη, τίς οἶδε διὰ τίνος λόγους, νὰ ἐξέλθωσι τῆς κεφαλῆς τοῦ κ. ἐπιθεωρητοῦ, εἰς τὰ σχολεῖα δὲ ἐστάλησαν πάλιν ὀλόκληροι διδάσκαλοι, καὶ ἡμεῖς οἱ Γορτύνιοι ἐξηκολουθήσαμεν καὶ πέραν τοῦ Σεπτεμβρίου κατέχοντες ἀσφαλῶς τοῦ ὑπεραριθμοῦ τὸν τίτλον. Ἐλαβον τότε τὴν ὀδοπορικὴν μου βάρβον καὶ ἀνεχώρησα διὰ τὰς Ἀθήνας. Τὸν κ. γενικὸν ἐπιθεωρητὴν ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ἴδω μίαν ἐσπέραν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας. Μὲ προσητένισε μὲ τὸ σύνθημα σκαῖόν του ὕφος καὶ «Τί θέλετε;» μὲ ἠρώτησεν. «Εἶμαι πρωτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος, τῷ εἶπον, ἄνευ θέσεως καὶ ἦλθον νὰ παρακαλέσω τὴν ὑπηρεσίαν νὰ λάβῃ πρόνοιαν περὶ ἐμοῦ.» «Πόθεν εἰσθε;» ἐπανέλαβεν. «Ἐκ Γορτυνίας», τῷ ἀπεκρίθην. Τὸ ὄνομα τοῦτο τῆς γενεθλίου μου χώρας, ἤχησε κακῶς εἰς τὰ ὦτα τοῦ κ. τμηματάρχου. Ἐξεδήλωσε δὲ ἀμέσως τὴν δυσἀρεσκείαν του ταύτην στρέψας τοὺς ὀφθαλμούς του εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ γραφείου ἐσκορπισμένα ἐγγράφα τῆς ὑπηρεσίας καὶ «δὲν ὑπάρχει θέσις πρωτοβαθμίου» ἀπαντήσας, ἐκάθισε χωρὶς πλέον νὰ μὲ ἀτενίσῃ. Μετὰ μίαν ἐβδομάδα ἐπανεῖδον πάλιν τὸν κ. ἐπιθεωρητὴν καὶ τοῦ ἐζήτησα μίαν κἄν θέσιν δευτεροβαθμίου, ἀλλὰ

καὶ πάλιν ἔλαβον τὴν σκληρὰν ἀπάντησιν ὅτι ὅλαι αἱ θέσεις τῶν δευτεροβαθμίων εἶναι πεπληρωμέναι. Ἠναγκάσθην τότε νὰ νὰ ζητήσω τὴν συνδρομὴν ἐνὸς συνεπαρχιώτου βουλευτοῦ καὶ διὰ νὰ μὴ πολυλογῶ κατάρθωσα μετὰ 28 ὄλας ἡμέρας νὰ διορισθῶ εἰς τινα θέσιν τριτοβαθμίου. Ὀφείλω δὲ νὰ σημειώσω ὅτι μετ' ἐμὲ δεωρίσθησαν εἰς θέσιν ἀνάλογον τοῦ βαθμοῦ τῶν πενήτηκοντα τοῦλάχιστον πρωτοβαθμιοῦ καὶ ἑκατὸν δευτεροβαθμιοῦ. Τώρα ἐρωτῶ. Εἶναι πατρικὴ ἢ συμπεριφορὰ αὕτη τῆς ὑπηρεσίας πρὸς ἐμὲ ἢ εἶναι συμπεριφορὰ κακίστης μητριάς; Ὑπάρχουσι καὶ δημοδιδάσκαλοι ἄλλης ἐπαρχίας οὕτω λυσσώδως πολεμηθέντες καὶ ἀδικηθέντες ἢ μόνον ἡμεῖς οἱ Γορτύνιοι; Διότι δὲν εἶμαι μόνος ἐγὼ ἐκ τῶν Γορτυνίων ὁ διορισθεὶς μὲ ἀποδοχὰς τριτοβαθμίου καίτοι πρωτοβάθμιος. Εἶναι καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Εἶναι ὁ Κουσουρέλης, ὁ Κοροβέσης, ὁ Παπαγεωργίου, ὁ Ῥηγόπουλος, ὁ Τζινιέρης, ὁ Δουρόπουλος, ὁ Ἀντωνίδης, ὁ Καριώρης, ὁ Παπακωνσταντίνου, ὁ Κολόσκακας καὶ τόσοι ἄλλοι, ὅλοι πρωτοβάθμιοι. Καὶ ἐπειδὴ μὲ τὸν σοφὸν νόμον τοῦ κ. ἐπιθεωρητοῦ, οἱ τριτοβάθμιοι διορίζονται μόνον εἰς τὰ μικρότερα χωρία, μᾶς ἐξεσφενδόνισεν ἡ πατρικὴ Κυβέρνησις εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. Μᾶς ἀπεχώρισεν ἀπὸ τὰς οἰκογενείας μας, ἀπὸ τοὺς γονεῖς μας, ἀπὸ τὰς ἀδελφάς μας, ἀπὸ τὰς συζύγους μας, αὐτάς! Ἄλλὰ τί νὰ γίνῃ! Θὰ ὑπομείνωμεν καὶ τὴν ἀδικίαν ταύτην τῆς πολιτείας καρτερικῶς. Τίς δύναται νὰ μᾶς ἀρνηθῇ ὅτι δὲν θὰ ἐπανέλθῃ πάλιν ὁ Ἡρακλῆς, ἵνα ἐλευθερώσῃ τοὺς ἐπὶ τοῦ Καυκάσου προσπαταλευθέντας Προμηθεῖς;

Γορτύνιος.

ΓΡΑΜΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ἐκφράζω τὴν βαθυτάτην μου εὐγνωμοσύνην διὰ τὸν ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν μου ἐνθουσιασμόν, ὃν δεκνύουσιν πολλοὶ διδάσκαλοι στέλλοντες πρὸς ἐμὲ θερμὰς ἐπιστολάς, ἐν αἷς ἐκφράζουσι τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν εἰς τὰς ἰδέας μου ἀφοσίωσιν των. Λυποῦμαι ὅτι αἱ πολλὰ ἐργασίαι μου δὲν μοὶ ἐπιτρέπουσι νὰ ἀπαντήσω πρὸς ἕνα ἕκαστον. Αἰσθάνομαι δὲ καὶ δικαίως ἀπριγγραπτον χαρὰν βλέπων ὅτι οἱ διδάσκαλοι κινουῦνται καὶ αὐτοὶ νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν τὴν ἀρμόζουσαν αὐτοῖς. Τὸ κατ' ἐμὲ, τοῦτο ἀποτελεῖ σκοπὸν τοῦ βίου μου καὶ τοῦτο ὁμολογῶ δημοσίᾳ πρὸς πάντας, ὅτι θεωρῶ ὡς ὑψίστην τιμὴν καὶ ἀπόλαυσιν ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῶν σχολείων καὶ τῶν δημοδιδασκάλων. Ἄλλ' ἡ ἐκθασίς τῆς ἐργασίας ἡμῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν διδασκάλων, οἵτινες πρέπει νὰ ἐργασθῶσι καὶ αὐτοὶ δραστηρίως ὑπὲρ τοῦ ἀληθοῦς αὐτῶν συμφέροντος καὶ ὑπὲρ τῶν σχολείων. Ὁ Feuchterleben λέγει: Οἱ ἔξοχοι ἄνθρωποι ἀγαπῶσι τὴν ἐνέργειαν, τὴν πάλιν εἴτε πρὸς ἑαυτοὺς εἴτε πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν: Τὸ παιδίον κλαίει καὶ παραφέρεται, ὅπου ὁ ἐμβριθὴς ἀνὴρ ἐνεργεῖ μετ' ἀταραξίας ἀποβλέπων εἰς τὸ μέλλον. Διὰ τοῦτο συμβουλεύω πάντας τοὺς φίλους διδασκάλους νὰ ἐργαζῶνται, νὰ ἐνεργῶσι καὶ νὰ ἐλπίζωσι πολλὰ ἐκ τοῦ μέλλοντος. Τὸ κακὸν ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅπως τὸ πολεμῆ καὶ τὸ καταστρέφῃ γυμνάζων οὕτω καὶ ευφραίνων καὶ τελειοποιῶν ἑαυτὸν. Ἰδιαιτέρως δὲ ευχαριστῶ τοὺς καλοὺς μου μαθητάς, τοὺς μαχομένους ἠρωικῶς ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν μας. Διὰ πρὸς ἐμὲ ὑπηρεσίας των ἀποδεικνύουσιν τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς των καὶ τοῦτο εἶναι δι' ἐμὲ, τὸν διδάσκαλόν των, οὐρανία ἀπόλαυσις, ἣν δὲν δύναται νὰ ἀντισταθμίσει οὐλοὶ οἱ θησαυροὶ τοῦ κόσμου.

Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ